A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (nagytanács)

2004. október 5. *

A C-397/01–C-403/01. sz. egyesített ügyekben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelmek tárgyában, amelyet az Arbeitsgericht Lörrach (Németország) a Bírósághoz 2001. október 12-én érkezett, 2001. szeptember 26-i határozataival terjesztett elő az előtte

Bernhard Pfeiffer (C-397/01. sz. ügy),

Wilhelm Roith (C-398/01. sz. ügy),

Albert Süß (C-399/01. sz. ügy),

Michael Winter (C-400/01. sz. ügy),

Klaus Nestvogel (C-401/01. sz. ügy),

Roswitha Zeller (C-402/01. sz. ügy),

Matthias Döbele (C-403/01. sz. ügy)

* Az eljárás nyelve: német.

és

a Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV

között folyamatban lévő eljárásban,

A BÍRÓSÁG (nagytanács),

tagjai: V. Skouris elnök, P. Jann, C. W. A. Timmermans, C. Gulmann, J.-P. Puissochet és J. N. Cunha Rodrigues tanácselnökök, R. Schintgen (előadó), F. Macken, N. Colneric, S. von Bahr és K. Lenaerts bírák,

főtanácsnok: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
hivatalvezető: H. von Holstein hivatalvezető-helyettes,

tekintettel az írásbeli szakaszra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

— B. Pfeiffer, W. Roith, A. Süß, M. Winter és K. Nestvogel, valamint R. Zeller és M. Döbele képviseletében B. Spengler Rechtsanwalt,

— az Európai Közösségek Bizottsága képviseletében J. Sack és H. Kreppel, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2003. május 6-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

tekintettel az eljárás újbóli megnyitására vonatkozó 2004. január 13-i végzésre,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2004. március 9-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

— B. Pfeiffer, W. Roith és K. Nestvogel, valamint R. Zeller és M. Döbele képviseletében B. Spengler Rechtsanwalt,

— A. Süß és M. Winter képviseletében K. Lörcher Gewerkschaftssekretär,

— a német kormány képviseletében W.-D. Plessing, meghatalmazotti minőségben,

— a francia kormány képviseletében R. Abraham, G. Bergues és C. Bergeot-Nunes, meghatalmazotti minőségben,

— az olasz kormány képviseletében I. M. Braguglia, meghatalmazotti minőségben, segítője: A. Cingolo avvocato dello Stato,

— az Egyesült Királyság kormánya képviseletében C. Jackson, meghatalmazotti minőségben, segítője: A. Dashwood barrister,

— a Bizottság képviseletében J. Sack és H. Kreppel,

a főtanácsnok indítványának a 2004. április 27-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

1 Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek a munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló, 1989. június 12-i 89/391/EGK tanácsi irányelv (HL L 183., 1. o.) 2. cikkének, valamint a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 1993. november 23-i 93/104/EK tanácsi irányelv (HL L 307., 18. o.; magyar nyelvű különkiadás 5. fejezet, 2. kötet, 197. o.) 1. cikke (3) bekezdésének, 6. cikkének és 18. cikke (1) bekezdése b) pontja i) alpontjának értelmezésére irányulnak.

2 A kérelmeket a jelenleg vagy korábban sürgősségi ellátást nyújtó ápolóként dolgozó B. Pfeiffer, W. Roith, A. Süß, M. Winter, K. Nestvogel, valamint R. Zeller és M. Döbele és az alapeljárás felpereseit korábban vagy jelenleg foglalkoztató Deutsches Rotes Kreuz Kreisverband Waldshut eV (a német Vöröskereszt waldshuti részlege, a továbbiakban: Deutsches Rotes Kreuz) közötti, — a heti 48 órás munkaidőt meghaladó német szabályozás tárgyában folytatott — eljárásban terjesztettek elő.

Jogi háttér

A közösségi szabályozás

3 A 89/391 és a 93/104 irányelvet az EK-Szerződés 118a. cikke alapján fogadták el (az EK 117–120. cikket az EK 136–143. cikk váltotta fel).

4 A 89/391 irányelv a munkavállalók biztonságával és egészségvédelmével kapcsolatos általános elveket meghatározó keretirányelv. Ezeket az elveket később számos konkrét irányelv, köztük a 93/104 irányelv, bővebben kifejtette.

5 A 89/391 irányelv 2. cikke az alábbiak szerint határozza meg az irányelv hatályát:

„1. Ez az irányelv minden köz- és magántevékenységi ágazatra (ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi, közigazgatási, szolgáltatási, oktatási, kulturális, szabadidős tevékenységek stb.) alkalmazandó.

2. Ez az irányelv nem alkalmazható ott, ahol az egyes különleges közszolgálati tevékenységekre — mint amilyen a fegyveres erők vagy a rendőrség — vagy a polgári védelmi szolgálatok egyes különleges tevékenységeire jellemző sajátosságok mindenképpen ellentétben állnak vele.

Ebben az esetben a munkavállalók biztonságát és egészségét a lehetőségekhez mérten kell biztosítani ezen irányelv céljainak figyelembevételével."

6 A 93/104 irányelv 1. cikkének címe „Az irányelv célja és hatálya", amely kimondja, hogy:

„(1) Ez az irányelv a minimális biztonsági és egészségvédelmi követelményeket állapítja meg a munkaidő megszervezésére tekintettel.

(2) Ezt az irányelvet kell alkalmazni:

a) a napi és a heti pihenőidő és az éves szabadság minimális időtartama, a szünetek és a maximális heti munkaidő esetében; és

b) az éjszakai munka, a váltott műszakban végzett munka és a munkaritmus bizonyos szempontjainak esetében.

(3) Ezen irányelv 17. cikkének sérelme nélkül ezt az irányelvet kell alkalmazni a 89/391/EGK irányelv 2. cikkének értelmében valamennyi köz- és magántevékenységi ágazatban a légi, a vasúti, a közúti, a tengeri, a folyami és tavi szállítás, a tengeri

halászat, a tengeren végzett egyéb munkavégzés, valamint az orvosok gyakornoki tevékenységének kivételével.

(4) A 89/391/EGK irányelv rendelkezéseit kell teljes mértékben alkalmazni a (2) bekezdésben említett esetekben, az ezen irányelv szigorúbb és/vagy konkrétabb rendelkezéseinek sérelme nélkül."

7 A „Meghatározások" címszó alatt a 93/104 irányelv 2. cikke kimondja:

„Ezen irányelv alkalmazásában az alábbi meghatározások alkalmazandók:

1) *munkaidő*: az az időtartam, amely alatt a munkavállaló dolgozik, a munkaadó rendelkezésére áll, és tevékenységét vagy feladatát végzi a nemzeti jogszabályoknak és/vagy gyakorlatnak megfelelően;

2) *pihenőidő*: az az időtartam, amely nem minősül munkaidőnek;

[...]"

8 Az irányelv II. része felsorolja azokat a tagállamok által meghozandó intézkedéseket, amelyek elsősorban a munkavállalók minimális napi és heti pihenőidejét biztosítják, valamint a maximális heti munkaidőt szabályozzák.

9 A maximális heti munkaidővel kapcsolatban az irányelv 6. cikke kimondja:

„A tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a munkavállalók biztonságának és egészségének védelmével összhangban:

[...]

2) hétnapos időtartamokban az átlagos munkaidő, a túlórát is beleértve, ne haladja meg a 48 órát."

10 A 93/104 irányelv 15. cikke kimondja:

„Ez az irányelv nem sérti a tagállamoknak azt a jogát, hogy olyan törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseket alkalmazzanak vagy vezessenek be, amelyek a munkavállalók biztonságának és egészségének védelme szempontjából előnyösebbek, vagy hogy megkönnyítsék vagy engedélyezzék olyan kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által kötött olyan megállapodások alkalmazását, amelyek a munkavállalók biztonságának és egészségének védelme szempontjából előnyösebbek."

11 Ugyanezen irányelv 16. cikke értelmében:

„A tagállamok a következő cikkek alkalmazásában hivatkozási időszakot állapíthatnak meg:

[...]

2) a 6. cikk alkalmazásában (maximális heti munkaidő) a hivatkozási időszak nem haladhatja meg a négy hónapot.

[...]"

12 Ugyanezen irányelv az alapvető szabályok alól bizonyos feltételek teljesülése esetén számos kivételt biztosít, tekintettel egyes tevékenységek sajátos jellemzőire. Ezzel kapcsolatban a 17. cikk kimondja:

„(1) A munkavállalók biztonság- és egészségvédelméről szóló általános elvekre tekintettel a tagállamok eltérhetnek a 3., 4., 5., 6., 8. vagy 16. cikktől, ha az érintett tevékenység sajátos jellege miatt a munkaidő időtartamát nem mérik és/vagy nem határozzák meg előre, vagy azt a munkavállalók maguk sem tudják meghatározni, és különösen a következők esetében:

a) vezető állású munkavállalók vagy más önálló döntéshozatali jogkörrel rendelkező személyek;

b) családtag munkavállalók; vagy

c) templomokban és vallási közösségekben vallási ceremóniákon közreműködő munkavállalók.

(2) Eltérések fogadhatók el törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezések, vagy kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által kötött megállapodások által, feltéve, hogy az érintett munkavállalók számára egyenértékű kompenzáló pihenőidőt biztosítanak, vagy kivételes esetekben, ha kompenzáló pihenőidő biztosítása objektív okok miatt nem lehetséges, akkor az érintett munkavállalókat megfelelő védelemben részesítik:

2.1. a 3., 4., 5., 8. és 16. cikktől:

[...]

c) olyan tevékenységek esetében, ahol folyamatos szolgálatra vagy termelésre van szükség, különösen a következők esetében:

i. a kórházak vagy hasonló létesítmények, bentlakásos intézmények és börtönök által nyújtott felvétellel, kezeléssel és/vagy gondozással kapcsolatos szolgáltatások;

[...]

iii. sajtó, rádió, televízió, filmgyártás, postai és távközlési szolgáltatások, mentő, tűzoltó és polgári védelmi szolgálatok;

[...]

(3) A 3., 4., 5., 8. és 16. cikktől kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által nemzeti vagy regionális szinten kötött megállapodások alapján, vagy az általuk megállapított szabályoknak megfelelően kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által kötött alacsonyabb szintű megállapodások alapján lehet eltérni.

[...]

Az első és a második albekezdésben biztosított eltérési lehetőségek azzal a feltétellel engedélyezhetők, hogy az érintett munkavállalók számára egyenértékű kompenzáló pihenőidőt biztosítanak, vagy kivételes esetekben, amikor objektív okok miatt kompenzáló pihenőidő biztosítása nem lehetséges, akkor az érintett munkavállalókat megfelelő védelemben részesítik.

[...]

(4) E cikk (2) bekezdésének 2.1. és 2.2. pontjában és a (3) bekezdésében előírt, a 16. cikk 2. pontjától való eltérés lehetősége nem eredményezheti, hogy a hivatkozási időszak a hat hónapot meghaladja.

A tagállamoknak azonban lehetőségük van arra, hogy a munkavállalók biztonság- és egészségvédelmével kapcsolatos általános elvek betartása mellett objektív vagy műszaki okok vagy a munka megszervezésével kapcsolatos okok miatt lehetővé tegyék, hogy kollektív szerződések vagy a szociális partnerek által kötött megállapodások a hivatkozási időszakot legfeljebb 12 hónapban rögzítsék.

[...]"

13 A 93/104 irányelv 18. cikke az alábbiakat mondja ki:

„(1) a) A tagállamok elfogadják azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ennek az irányelvnek 1996. november 23-tól megfeleljenek, vagy biztosítják, hogy a szociális partnerek eddig az időpontig megállapodás útján megtegyék a szükséges intézkedéseket, valamint a tagállamok megteszik az ahhoz szükséges lépéseket, hogy mindenkor biztosítani tudják az ebben az irányelvben megállapított rendelkezések teljesítését.

b) i. A tagállamnak lehetősége van arra, hogy ne alkalmazza a 6. cikket, de csak a munkavállalók biztonság- és egészségvédelméről szóló általános elvek tiszteletben tartása mellett, feltéve, hogy meghozza a szükséges intézkedéseket a következők biztosítása érdekében:

— a munkaadó nem írhatja elő a munkavállaló számára, hogy egy hétnapos időszak alatt 48 óránál többet dolgozzon, amelyet átlagként számítanak ki a 16. cikk 2. pontjában említett hivatkozási időszakra tekintettel, kivéve ha a munkavállaló előzetesen beleegyezett az ilyen munkavégzésbe,

— a munkavállalót munkaadója nem hozhatja hátrányos helyzetbe azért, mert a munkavállaló nem egyezik bele az ilyen munkavégzésbe,

— a munkaadó naprakész nyilvántartást vezet az ilyen munkát végző valamennyi munkavállalóról,

— a nyilvántartásokat az illetékes hatóságok rendelkezésére bocsátják, amelyek a munkavállalók biztonságával és/vagy egészségével kapcsolatos okok alapján megtilthatják vagy korlátozhatják a maximális heti munkaidő túllépését,

— a munkaadó kérésre tájékoztatja az illetékes hatóságokat azokról az esetekről, amikor a munkavállalók beleegyeztek abba, hogy hétnapos időtartam alatt 48 órát meghaladó munkát végezzenek, amelyet átlagként számítanak ki a 16. cikk 2. pontjában említett hivatkozási időszakra nézve.

[...]"

A nemzeti szabályozás

14 A német munkajog megkülönbözteti egymástól az ügyeletet („Arbeitsbereitschaft"), a készenléti ügyeletet („Bereitschaftsdienst") és a készenlétet („Rufbereitschaft").

15 Ezt a három fogalmat a nemzeti szabályozás nem határozza meg, azonban jellemzőik következnek az ítélkezési gyakorlatból.

16 Az ügyelet („Arbeitsbereitschaft") keretében a munkavállaló köteles a munkahelyen a munkaadó rendelkezésére állni, ezenfelül folyamatosan úgy kell készenlétben állnia, hogy szükség esetén haladéktalanul be tudjon avatkozni.

17 A készenléti ügyelet („Bereitschaftsdienst") ideje alatt a munkavállaló köteles a munkaadó által meghatározott helyen jelen lenni, a munkaadó létesítményén belül vagy azon kívül tartózkodni, és a munkaadó kérésére szolgálatra készen állni, azonban mindaddig, amíg szakmai tevékenységére nincsen szükség, joga van pihenni vagy az általa választott tevékenységet végezni.

18 A készenlét („Rufbereitschaft") jellemzője, hogy a munkavállaló nem köteles a munkaadó által meghatározott helyen készenlétben állni, hanem elegendő, hogy bármely pillanatban elérhető legyen annak érdekében, hogy a munkaadó kérésére hivatali kötelességeinek rövid időn belül eleget tudjon tenni.

19 A német munkajog alapján főszabály szerint csak az ügyelet („Arbeitsbereitschaft") minősül teljes munkaidőnek. Ezzel ellentétben a készenléti ügyelet („Bereitschaftsdienst") és a készenlét („Rufbereitschaft") is pihenőidőnek minősül, kivéve azt az időtartamot, amelyet a munkavállaló ténylegesen szakmai feladatok ellátásával töltött el.

20 A munkaidőre és a pihenőidőre vonatkozó német szabályozást az 1994. június 6-i Arbeitszeitgesetz tartalmazza (a munkaidőről szóló törvény, BGBl. 1994. I, 1170. o., továbbiakban: ArbZG), amelyet a 93/104 irányelv nemzeti jogba való átültetése végett fogadtak el.

21 Az ArbZG 2. cikkének (1) bekezdése a munkaidőt a munka kezdete és vége között eltelt időként határozza meg, a szünetek kivételével.

22 Az ArbZG 3. cikke értelmében:

„A munkavállalók napi munkaideje nem haladhatja meg a 8 órát. A munkaidő csak abban az esetben hosszabbítható meg 10 órára, ha 6 polgári hónapra vagy 24 hétre vetített átlagban nem haladja meg a 8 órát."

23 Az ArbZG 7. cikke kimondja:

„(1) Kollektív szerződésben vagy kollektív szerződésen alapuló vállalati megállapodásban lehetőség van:

1. a 3. cikkben foglaltaktól eltérve

a) a munkaidőnek, akár külön díjazás nélküli, a napi tíz órát is meghaladó meghosszabbítására, amennyiben a munkaidő rendszeresen és jelentős mértékben magában foglal ügyeletet (»Arbeitsbereitschaft«),

b) eltérő javadalmazási időszak megállapítására,

c) a munkaidőnek egy évben legfeljebb 60 napra, külön díjazás nélküli, napi 10 órára való meghosszabbítására.

[...]"

24 Az ArbZG 25. cikke kimondja:

„Nem módosulnak azok a jelen törvény hatálybalépésekor fennálló vagy ezen időpontot követően joghatást kifejtő kollektív szerződések, amelyek a 7. cikk (1) vagy (2) bekezdése szerint olyan eltérő szabályokat tartalmaznak [...], amelyek meghaladják az idézett rendelkezések által meghatározott maximumot. A kollektív szerződésen alapuló vállalati megállapodásokat az első mondatban szereplő kollektív szerződésekkel egyenértékűnek kell tekinteni [...]"

25 A Tarifvertrag über die Arbeitsbedingungen für Angestellte, Arbeiter und Auszubildende des Deutschen Roten Kreuzes (a német Vöröskereszt munkavállalóinak, dolgozóinak és gyakornokainak munkafeltételeire vonatkozó kollektív szerződés, a továbbiakban: DRK-TV) elsősorban az alábbiakat mondja ki:

„14. cikk Rendes munkaidő

(1) A rendes munkaidő, a szünetek kivételével, átlagban heti 39 óra (1990. április 1-jéig 38 és fél óra). Főszabály szerint az átlagos heti munkaidő 26 hetes periódus alapján kerül kiszámításra.

A váltott műszakban vagy megszakítás nélküli munkarendben dolgozó munkavállalók esetén hosszabb időtartamot is ki lehet kötni.

(2) A rendes munkaidő meghosszabbítható [...]

a) napi 10 órára (heti átlagban 49 órára), amennyiben rendszeres jelleggel, átlagban legalább napi 2 óra ügyeletet („»Arbeitsbereitschaft«") foglal magában,

b) napi 11 órára (heti átlagban 54 órára), amennyiben rendszeres jelleggel, átlagban legalább napi 3 óra ügyeletet (»Arbeitsbereitschaft«) foglal magában,

c) napi 12 órára (heti átlagban 60 órára), amennyiben a munkavállalónak csak jelen kell lennie a munkahelyén, hogy szükség esetén elvégezze a kívánt munkát.

[...]

(5) A munkavállaló köteles a munkaadó utasítása alapján a rendes munkaidőn túl a munkaadó által meghatározott helyen rendelkezésre állni, ahol szükség esetén munkavégzésre szólítható fel (készenléti ügyelet, »Bereitschaftsdienst«). A munkaadó csak akkor írhat elő készenléti ügyeletet, ha a meghatározott munkakörben az elvárható, feltéve, hogy a tapasztalatok alapján a nem munkával töltött idő van túlsúlyban.

[...]"

26 A DRK-TV 14. cikkének (2) bekezdésére az alábbi vonatkozik:

„A 2. mellékletnek az elsősegélynyújtó és betegszállító szolgálatban résztvevőkre történő alkalmazása során a [DRK-TV] 14. cikkének (2) bekezdését figyelembe kell venni."

27 Ez a 2. melléklet a sürgősségi betegellátást nyújtó és betegszállító szolgálatban dolgozókra vonatkozó kollektív szerződéses rendelkezéseket állapít meg. A vonatkozó szabály kimondja, hogy a DRK-TV 14. cikkének (2) bekezdésében előírt 54 órás maximális heti munkaidő fokozatosan csökken. Következésképpen 1993. január 1-jétől kezdve ez a maximális időtartam 54 és 49 óra közötti időre mérséklődik.

Az alapeljárások és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

28 A jelen előzetes előzetes döntéshozatal iránti kérelmek alapjául hét jogvita szolgál.

29 A Bíróság rendelkezésére álló iratokból következik, hogy a Deutsches Rotes Kreuz többek között a waldshuti Landkreis egy részén földi sürgősségi ellátásokat biztosít. A Deutsches Rotes Kreuz a waldshuti (Németország), dettighoffeni (Németország) és a bettmaringeni (Németország) segélyállomást napi 24, a lauchringeni (Németország) segélyállomást pedig napi 12 órában működteti. A földi sürgősségi ellátást mentőautókkal és sürgősségi betegszállító autókkal biztosítja. Egy mentőautó személyzete két sürgősségi ellátást nyújtó ápolóból áll, míg egy sürgősségi betegszállító autó személyzete egy sürgősségi ellátást nyújtó ápolóból és egy mentőorvosból áll. Riasztás esetén ezek a járművek kiszállnak a helyszínre, és a betegeket orvosi ellátásban részesítik. Ezt követően a betegeket főszabály szerint kórházba szállítják.

30 B. Pfeiffer és K. Nestvogel korábban a Deutsches Rotes Kreuz sürgősségi ellátást nyújtó ápolói voltak, míg az alapügy többi felperese keresetüknek az alapügyben eljáró bírósághoz történt benyújtásakor továbbra is a Deutsches Rotes Kreuz alkalmazásában álltak.

31 Az alapeljárás felei lényegében azzal kapcsolatban vannak ellentétes véleményen, hogy a heti maximális munkaidő tartamának kiszámításakor figyelembe kell-e venni azt az időtartamot, amelyet az érintett munkavállalóknak a Deutsches Rotes Kreuz szolgálatához kapcsolódó munkaviszonyban ügyeletben (»Arbeitsbereitschaft«) kell vagy kellett tölteni.

32 Az Arbeitsgericht Lörrach-hoz B. Pfeiffer és K. Nestvogel által benyújtott kereset tárgya a heti 48 órát meghaladó, ledolgozott pluszórák kifizetése. Valójában ez utóbbiak azt állítják, hogy 2000 júniusa és 2001 márciusa között tévesen kötelezték őket átlagban heti 48 órát meghaladó munkavégzésére. Következésképpen az alapügyben eljáró bíróságtól azt kérik, hogy kötelezze a Deutsches Rotes Kreuzot külön-külön 156,85 óra pluszmunkáért, óránként 29,91 német márkával számolva, bruttó 4335,45 német márka, illetve 66,35 óra pluszmunkáért, óránként 27,76 német márkát figyelembe véve, bruttó 1841,88 német márka és annak késedelmi kamatai megfizetésére.

33 Az alapeljárás többi felperese bírósági beadványának tárgya a Deutsches Rotes Kreuz részére végzendő munkaidő heti maximumának meghatározása.

34 Az alapeljárás feleinek munkaszerződéseire a DRK-TV az irányadó.

35 Az Arbeitsgericht Lörrach megállapította, hogy a kollektív szerződés szabályai alapján a Deutsches Rotes Kreuz által ellátott sürgősségi szolgálatban az átlagos heti munkaidő 49 óra. Valójában a rendes munkaidőt a DRK-TV 14. cikke (2) bekezdésének b) pontja alkalmazásával hosszabbították meg, figyelembe véve az érintettek azon kötelezettségét, hogy átlagban legalább napi 3 óra ügyeletet (»Arbeitsbereitschaft«) lássanak el.

36 Az alapeljárás felperesei arra hivatkoznak, hogy a Deutsches Rotes Kreuz által heti 49 órában meghatározott munkaidő törvénytelen. Hivatkozási alapjuk a 93/104 irányelv és a Bíróság C-303/98. sz. Simap-ügyben 2000. október 3-án hozott ítélete

(EBHT 2000., I-7963. o.). Álláspontjuk szerint a DRK-TV 14. cikke (2) bekezdésének b) pontja sérti a közösségi jogot, mivel heti 48 órát meghaladó munkaidőt ír elő. Ezenfelül az ArbZG 7. cikke (1) bekezdése első pontjának a) alpontjában foglalt kivétel nem teszi lehetővé az említett kollektív szerződés rendelkezéseit. Az alapügy felperesei valójában arra hivatkoznak, hogy a törvény e tekintetben nem megfelelően ülteti át a 93/104 irányelv rendelkezéseit. Ebből következően úgy vélik, hogy az ArbZG-ben foglalt kivételt a közösségi joggal összhangban kell értelmezni, illetve ennek hiányában az egyáltalán nem alkalmazható.

37 A Deutsches Rotes Kreuz ezzel szemben a keresetek elutasítását kéri. Elsősorban arra hivatkozik, hogy a munkaidő meghosszabbításával kapcsolatos szabályai a nemzeti jogszabályokat és a kollektív szerződéseket egyaránt tiszteletben tartják.

38 Miután az eljárás az Arbeitsgericht Lörrach előtt indult, ez utóbbi először is arra keres választ, hogy az alapügy felpereseinek tevékenysége a 93/104 irányelv hatálya alá tartozik-e.

39 Először is, a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése — amely az irányelv hatályával kapcsolatban visszautal a 89/391 irányelv 2. cikkére — számos területet kizár az irányelv hatálya alól, amennyiben az azok alá tartozó tevékenységek sajátos jellemzőik miatt ellentétesek az irányelvvel. Mindazonáltal az alapügyben eljáró bíróság szerint ez a kizárás a szóban forgó tevékenységek közül csak azokra vonatkozik, amelyek célja a közbiztonság és közrend biztosítása, amelyek a közjólét szempontjából elengedhetetlenek, illetve jellegüknél fogva nem előreláthatóak. A bíróság példaként a nagy katasztrófákat említi. Ezzel ellentétben a sürgősségi betegellátási szolgálat még akkor sem kerül ki a két említett irányelv hatálya alól, ha a sürgősségi ápolóknak napi 24 órában kell készenlétben állniuk, mivel a feladatok és a munkaidő így is beosztható.

40 Másrészt meg kell állapítani, hogy a földi sürgősségi betegellátás a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése szerint „közúti szállításnak" minősül-e. Amennyiben ez a fogalom úgy értelmezendő, hogy valamennyi, közúton közlekedő járműben végzett tevékenységre vonatkozik, akkor a mentőautóban és sürgősségi betegszállító autóban végzett sürgősségi betegellátások is idetartoznak, tekintettel arra, hogy ennek a tevékenységnek jelentős része a sürgősségi ellátás helyszínére való kiszállásból és a betegek kórházba szállításából áll. A sürgősségi betegellátási szolgálat ugyanakkor meghatározott földrajzi területre, általában az adott Landkreis területére korlátozódik, azaz a távolságok nem nagyok, és a kiszállás sem vesz sok időt igénybe. A földi sürgősségi ellátási szolgálatban végzett munka tehát eltér az általános közúti szállítástól. E tekintetben létezik ugyanakkor némi bizonytalanság, tekintettel a C-76/97. sz. Tögel-ügyben 1998. szeptember 24-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-5357. o.) 40. pontjára.

41 A kérdést előterjesztő bíróság ezt követően arra keres választ, hogy a 93/104 irányelv 18. cikke (1) bekezdése b) pontjának i) alpontjában előírt, átlagosan maximum heti 48 óra munkaidő figyelmen kívül hagyásának feltétele-e, hogy azt az érintett munkavállaló kifejezetten és egyértelműen elfogadja, vagy elegendő, hogy a — többek között a 48 órás maximum időtartam túllépéséről is rendelkező — kollektív szerződést annak teljességében elfogadja.

42 Az Arbeitsgericht Lörrach végül arra keres választ, hogy a 93/104 irányelv 6. cikke feltétel nélküli és kellően pontos-e ahhoz, hogy arra magánszemélyek valamely nemzeti bíróság előtt hivatkozhassanak, amennyiben azt a tagállam nem megfelelően ültette át. A német jog szerint ha a DRK-TV 14. cikke (2) bekezdésének b) pontjában foglalt – az alapügyben eljáró felek között kötött munkaszerződésre vonatkozó – szabályozás megmarad az ArbZG 7. cikke (1) bekezdése 1. pontjának a) alpontjában meghatározott keretek között, akkor ezen rendelkezés lehetővé teszi a munkaadó számára, hogy dönthessen arról, külön díjazás nélkül meghosszabbítja-e a napi munkaidőt oly módon, hogy ezzel az ArbZG 3. cikkéből és a 93/104 irányelv 6. cikke 2. pontjából következő 48 órás átlagos heti munkaidőre vonatkozó szabályozás sérül.

43 Tekintettel arra, hogy az Arbeitsgericht Lörrach ebben az összefüggésben úgy ítélte meg, hogy a jogvita eldöntéséhez a közösségi jog értelmezése szükséges, úgy határozott, hogy felfüggeszti az eljárást, és a C-397/01–C-403/01. sz. ügyekben a következő előzetes döntéshozatali iránti kérdéseket terjeszti a Bíróság elé:

„1) a) A 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdésében szereplő [...] a 89/391 irányelv 2. cikkének (2) bekezdésére [...] vonatkozó utalást, amelynek értelmében az irányelvek nem alkalmazhatóak ott, ahol a polgári védelmi szolgálatok egyes különleges tevékenységeire jellemző sajátosságok szükségszerűen ütköznek alkalmazásukkal, úgy kell-e értelmezni, hogy a sürgősségi ellátást végző felperesek tevékenysége is a kivétel alá tartozik?

b) A közúti szállításnak a 93/104/EK irányelv 1. cikkének (3) bekezdésében szereplő fogalmát úgy kell-e értelmezni, hogy csak azok a szállítási tevékenységek nem tartoznak az irányelv hatálya alá, amelyek jellegüknél fogva jelentős távolságokat tesznek meg, és amelyek esetében a szállítási idő az esetleges nehézségek előre nem láthatósága miatt nem határozható meg, vagy ez a fogalom azokra a földi sürgősségi ellátást végző szolgálatokra is kiterjed, amelyek legalább a mentőjárművek vezetését és a beteg kórházba szállítását is ellátják?

2) Figyelembe véve a Bíróság [...] Simap-ügyben hozott [...] ítéletét (73. és 74. pont), a 18. cikk (1) bekezdése b) pontjának i) alpontját úgy kell-e értelmezni, hogy a munkaidő heti 48 órát meghaladó meghosszabbításához a munkavállaló egyéni beleegyezése szükséges, vagy elegendő, ha ezt a beleegyezést a munkaadó és a munkavállaló közötti munkaszerződés tartalmazza, amely szerint a munkafeltételeket olyan kollektív szerződés szabályozza, amely lehetővé teszi a heti munkaidő 48 órát meghaladó meghosszabbítását?

3) A 93/104 irányelv [...] 6. cikkének tartalma feltétel nélküli és kellően pontos-e ahhoz, hogy annak rendelkezéseire magánszemélyek nemzeti bíróságuk előtt hivatkozhassanak, amennyiben az állam az irányelvet nem megfelelően ültette át a nemzeti jogba?"

44 A Bíróság elnöke 2001. november 7-i végzésével elrendelte a C-397/01–C-403/01. sz. ügyeknek az írásbeli és szóbeli szakaszra, valamint az ítéletre tekintettel történő egyesítését.

45 2003. január 14-i határozatával a Bíróság az említett ügyekben az eljárást felfüggesztette a C-151/02. sz. Jaeger-ügyben (EBHT 2003., I-8389. o.) 2003. február 25-én történő szóbeli előterjesztések napjáig, amely ügyben a Bíróság 2003. szeptember 9-én ítéletet hozott.

46 A Bíróság 2004. január 13-i végzésével újból megnyitotta a szóbeli szakaszt a C-397/01–C-403/01. sz. ügyekben.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérdésekről

Az első kérdés a) pontjáról

47 Első kérdésének a) pontjában a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy a 89/391 irányelv 2. cikke, valamint a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése úgy értelmezendő-e, hogy a sürgősségi ellátást végző ápolók tevékenysége, amelyet az alapügyben szereplő sürgősségi orvosi szolgálat keretében végeznek, az említett irányelvek hatálya alá tartozik-e.

48 A kérdés megválaszolásakor emlékeztetni kell arra, hogy a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése az irányelv hatályát kifejezetten a 89/391 irányelv 2. cikkére utalva határozza meg. Következésképpen annak megállapítása előtt, hogy a mentőautókat vagy sürgősségi betegszállító járműveket kísérő, a Deutsches Rotes Kreuz által szervezett sürgősségi ellátási szolgálat keretében foglalkoztatott és sürgősségi ellátást végző ápolók tevékenysége a 93/104 irányelv hatálya alá tartozik-e, először azt kell megvizsgálni, hogy ez a tevékenység a 89/391 irányelv hatálya alá tartozik-e (lásd a már idézett Simap-ügyben hozott ítélet 30. és 31. pontját).

49 A 89/391 irányelv 2. cikkének (1) bekezdése értelmében az irányelv „minden köz- és magántevékenységi ágazatra" alkalmazandó, amely magában foglalja a szolgáltatási tevékenységeket is.

50 Ugyanakkor, mint ahogyan az az irányelv azonos cikke 2. bekezdésének (1) pontjából következik, az említett irányelv nem alkalmazható, amennyiben egyes különleges tevékenységekre, így a polgári védelmi szolgálatokra jellemző sajátosságok vele szükségszerűen ütköznek.

51 Megállapítható ugyanakkor, hogy a sebesültek vagy betegek sürgősségi ellátási szolgálatának keretében mentőautókat vagy sürgősségi betegszállító járműveket kísérő, a Deutsches Rotes Kreuz-hoz hasonló szervezet keretében sürgősségi ellátást végző ápolók nem tartoznak az előző pontban említett kivétel alá.

52 Valójában a 89/391 irányelv céljából, a munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelme javításának ösztönzéséből, valamint a 2. cikk (1) bekezdésében foglaltakból következik, hogy az irányelv hatályát kiterjesztően kell értelmezni. Ebből következően az irányelv alóli, ugyanezen cikk (2) bekezdésének első pontjában

foglalt kivételeket megszorítóan kell értelmezni (lásd a Simap-ítélet 34. és 35. pontját és a C-241/99. sz. CIG-ügyben 2001. július 3-án hozott végzés [EBHT 2001., I-5139. o.] 29. pontját).

53 Ezenfelül a 89/391 irányelv 2. cikke (2) bekezdése első albekezdésének hatálya alól nem a polgári védelmi szolgálatok egésze kerül ki, hanem csak ezeknek „egyes különleges tevékenységei", amelyek az említett irányelv szabályaival jellegüknél fogva szükségszerűen ütköznek.

54 A 89/391 irányelv hatályának alkalmazása alóli széles körű kivétel hatályát olyan szűken kell értelmezni, amennyire az a tagállamok által az irányelv alapján védhető érdekek megőrzéséhez szükséges.

55 Ezzel kapcsolatban a 89/391 irányelv 2. cikke (2) bekezdésének első albekezdésében szereplő kivételt kizárólag abból a célból fogadták el, hogy olyan különösen kiterjedt és súlyos körülmények — például katasztrófa — esetén, amelyek jellegüknél fogva nem teszik lehetővé a mentő- és sürgősségi ellátást végző csapatok munkaidejének tervezését, a közbiztonság, a közegészség és a közrend védelméhez elengedhetetlenül szükséges szolgáltatásokat biztosítsák.

56 Az említett rendelkezésben megjelölt, szigorú értelemben vett polgári védelmi szolgálatok ugyanakkor az alapügyben említett szolgálattól egyértelműen különböznek, mivel az sebesültek vagy betegek sürgősségi ellátására vonatkozik.

57 Ugyanis jóllehet az alapügyben eljáró bíróság által meghatározott szolgáltatást eredendően nem előrelátható események alkalmával biztosítják, az ezen szolgálatok által rendes körülmények idején végzett, tényleges feladatuknak megfelelő tevékenységek, ideértve többek között munkavállalók időbeosztását is, előre megszervezhetők.

58 Ez a szolgáltatás tehát semmiféle olyan sajátos jelleggel nem rendelkezik, hogy a munkavállalók biztonságának és egészségének védelméről szóló közösségi szabályokkal ütközne, következésképpen nem is tartozik a 89/391 irányelv 2. cikke (2) bekezdésének első albekezdésében foglalt kivétel alá, amely rendelkezés tehát erre a szolgáltatásra is ugyanúgy vonatkozik.

59 A 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdéséből következik, hogy egyes taxatíve felsorolt tevékenységet kivéve az a 89/391 irányelv 2. cikkében szereplő valamennyi köz- és magántevékenységi ágazatra alkalmazandó.

60 Ugyanakkor az említett tevékenységek egyike sem vonatkozik az alapügyekben szereplő szolgáltatásokra. Egyértelmű, hogy a sürgősségi orvosi szolgálat keretében mentőautóban és betegszállító járműben betegeket kísérő és sürgősségi ellátást végző ápolók tevékenysége nem hasonlítható a gyakornok orvosokhoz, akiknek tevékenysége nem tartozik a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése alá.

61 Következésképpen a kérdést előterjesztő bíróság által jellemzett tevékenység szintén a 93/104 irányelv hatálya alá tartozik.

62 Ahogyan arra a Bizottság is helyesen rámutatott, ezt a következtetést támasztja alá a 93/104 irányelv 17. cikke (2) bekezdése 2.1. pontja c) pontjának iii) alpontjában kifejezetten megemlített mentőszolgálatok esete. Ennek a hivatkozásnak nem volna értelme, ha az említett tevékenységet a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése már kizárta volna hatálya alól. Ellenkezőleg, az említett hivatkozás azt mutatja, hogy a közösségi jogalkotó elismerte ezen irányelv említett tevékenységekre való alkalmazhatóságának elvét, miközben fenntartja, hogy adott körülmények között az irányelv egyes rendelkezéseitől eltérjen.

63 Ezen körülmények alapján az első kérdés a) pontjára azt a választ kell adni, hogy a 89/391 irányelv 2. cikke és a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése úgy értelmezendő, hogy a sürgősségi orvosi ellátás keretében nyújtott – az alapügybelihez hasonló - sürgősségi ellátást végző ápolók tevékenysége az említett irányelvek hatálya alá tartozik.

Az első kérdés b) pontjáról

64 Első kérdésének b) pontjában a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy a „közúti szállítás" 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése szerinti fogalma úgy értelmezendő-e, hogy az a sürgősségi orvosi szolgálatra is vonatkozik, mivel legalább részben egy jármű használatát és a beteg kórházba szállítását is magában foglalja.

65 Ezzel kapcsolatban emlékeztetni kell arra, hogy a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése értelmében azt „alkalmazni kell valamennyi [...] tevékenységi ágazatban a légi, a vasúti, a közúti, a tengeri, a folyami és tavi szállítás [...] kivételével".

66 A Bíróság C-133/00. sz., Bowden és társai ügyében 2001. október 4-én hozott ítéletében (EBHT 2001., I-7031. o.) kimondta, hogy ezt a rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy a közúti szállítási ágazatban foglalkoztatott munkavállaló — ideértve az irodai alkalmazottakat is — nem tartozik az említett irányelv hatálya alá.

67 A munkaidő szabályozására vonatkozó közösségi rendszer alól a 93/104 irányelv által meghatározott kivételekként az irányelv hatályának kizárását — amely az irányelv 1. cikkének (3) bekezdésében kerül említésre - olyan mértékben kell megszorítóan értelmezni, amennyire az a hatály kizárása által védeni kívánt érdekek megőrzéséhez elengedhetetlenül szükséges (lásd ezzel kapcsolatban a korábban idézett Jaeger-ítélet 89. pontját).

68 Ennélfogva tehát a szállítási ágazat kikerült a 93/104 irányelv hatálya alól, mivel ezen a területen — e tevékenység egyedi jellegére tekintettel — már létezik a munkaidő meghatározására vonatkozó különleges közösségi szabályozás. Ez a szabályozás ugyanakkor nem terjed ki a sürgősségi helyzetekben vagy sürgősségi ellátási feladatok teljesítése során végzett szállításra.

69 A korábban idézett Bowden és társai ügy alapja ugyanakkor, hogy a munkaadó a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdésében taxatíve felsorolt szállítási ágazatok valamelyikéhez tartozik (lásd az említett ítélet 39–41. pontját). Ezzel szemben nem állítható, hogy a Deutsches Rotes Kreuz tevékenysége a közúti szállítói ágazatba tartozna, amikor az alapügyben sürgősségi orvosi szolgálatot biztosít.

70 Az a körülmény, hogy ez a tevékenység részben egy sürgősségi betegszállító jármű használatából, valamint a beteg kórházba szállításából áll, nem bír relevanciával,

mivel a szóban forgó tevékenység fő célja a betegek vagy sebesültek elsősegélyben részesítése, és nem a közúti szállítás körébe eső tevékenység ellátása.

71 Mindezen felül érdemes felidézni, hogy a 93/104 irányelv 17. cikke (2) bekezdése 2.1. pontja c) pontjának iii) alpontja kifejezetten megemlíti a mentőszolgálatokat. Így ez a hivatkozás, amely lehetővé tesz az említett irányelv egyes rendelkezései alóli bizonyos kivételeket, felesleges volna, ha ezek a szolgálatok az 1. cikk (3) bekezdése alapján kizárásra kerülnének az irányelv hatálya alól.

72 Mindezen körülmények alapján az alapügyben szereplő sürgősségi orvosi szolgálat nem tartozik bele a 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése szerinti „közúti szállítás" fogalmába.

73 Ezt az értelmezést a korábban idézett és az alapügyben eljáró bíróság által hivatkozott Tögel--ügyben hozott ítélet sem gyengíti, mivel annak tárgya nem a 93/104 irányelv, hanem a szolgáltatásnyújtásra irányuló közbeszerzési szerződések odaítélési eljárásainak összehangolásáról szóló, 1992. június 18-i 92/50/EGK tanácsi irányelv (HL L 209., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 1. kötet, 322. o.) értelmezése, amelynek tartalma és célja irreleváns a 93/104 irányelv hatályának meghatározásától.

74 A fenti megállapításokra figyelemmel az első kérdés b) pontjára azt a választ kell adni, hogy a „közúti szállítás" 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése szerinti fogalma úgy értelmezendő, hogy az nem vonatkozik a sürgősségi orvosi szolgálat tevékenységére, még ha ez utóbbi tevékenység legalább részben egy jármű használatából és a beteg kórházba szállításából áll.

A második kérdésről

75 Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt kérdezi, hogy a 93/104 irányelv 18. cikke (1) bekezdése b) pontja i) alpontjának első francia-bekezdése úgy értelmezendő-e, hogy az megköveteli minden egyes munkavállalótól a kifejezett és szabadon kinyilvánított hozzájárulást, ha az irányelv 6. cikke alapján a munkaidő heti 48 órát meghaladóan érvényesen meghosszabbításra kerül, vagy ebben a vonatkozásban elegendő, ha ezzel kapcsolatban az érdekelt munkavállaló munkaszerződése utal a túllépést lehetővé tevő kollektív szerződésre?

76 Annak érdekében, hogy az így megfogalmazott kérdésre válaszolni lehessen emlékeztetni kell arra, hogy egyrészt mind a Szerződés 118a. cikkéből, amely a 93/104 irányelv jogi hátterét képezi, mind az utóbbi irányelv első, negyedik, hetedik és nyolcadik preambulumbekezdéséből, valamint 1. cikke (1) bekezdésének szövegéből következik, hogy az irányelv célja, hogy biztosítsa a munkavállalók biztonságának és egészségének magasabb fokú védelmét a minimális — elsősorban napi és heti — pihenőidők, valamint megfelelő szünetek előírásával és a maximális heti munkaidő meghatározásával.

77 Másrészt, a 93/104 irányelv által felállított rendszerben a tagállamok vagy a szociális partnerek számára a kimerítően felsorolt rendelkezéseknek csak egy része vonatkozásában lehetséges eltérés alkalmazása. A munkavállalók biztonságának és egészségének hatékonyan védelme miatt a mentességek végrehajtása ugyanakkor szigorú feltételekhez kötött.

78 A fentieknek megfelelően ugyanezen irányelv 18. cikke 1. bekezdése b) pontjának i) alpontja előírja, hogy amennyiben a tagállamok tiszteletben tartják a munkavállalók biztonsága és egészsége védelmének elvét, jogukban áll az irányelv 6. cikkének alkalmazásától eltekinteni, feltéve, hogy megfelelnek a rendelkezésekben felsorolt együttes feltételek egy részének.

79 Az említett 18. cikk 1. bekezdése b) pontja i) alpontjának első franciabekezdése azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a 93/104 irányelv 16. cikkének 2. pontjában említett hivatkozási időszakra tekintettel átlagként kiszámított hétnapos időszak alatt a munkaidő ne haladhatja meg a 48 órát, azonban a munkavállaló a heti 48 órát meghaladó munkavégzésbe beleegyezhet.

80 Ezzel kapcsolatban a Bíróság korábban a fent idézett Simap-ítélet 73. pontjában kimondta, ahogyan az a szövegezésből is következik, hogy a 93/104 irányelv 18. cikke (1) bekezdése b) pontja i) alpontjának első franciabekezdése előírja a munkavállaló egyéni hozzájárulását.

81 Ugyanezen ítélet 74. pontjában a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a szakszervezeti tárgyalófelek által megállapodásba vagy kollektív szerződésbe foglalt beleegyezés nem egyenértékű a 18. cikk (1) bekezdése b) pontja i) alpontjának első franciabekezdésében meghatározott, a munkavállaló saját maga által adott beleegyezésével.

82 Ez az értelmezés a 93/104 irányelv céljából — a munkavállalók biztonságának és egészségének hatékony védelméből — következik, amely elsősorban a javukat szolgáló maximális heti munkaidő meghatározását és a minimális pihenőidőt biztosítja. A minimumkövetelményektől való bármely eltéréshez meg kell adni minden szükséges garanciát, hogy amennyiben az eltérés az említett irányelv által közvetlenül biztosított szociális jogról való lemondáshoz vezetne, azt az érintett munkavállaló szabadon és a következmények pontos ismeretében tegye. Ezek a követelmények különösen azért fontosak, mert a munkavállalót a munkaszerződésben szereplő gyengébb félnek kell tekinteni, amelynek eredményeként meg kell akadályozni, hogy a munkaadó a másik szerződő fél akaratát figyelmen kívül hagyhassa, illetve jogait annak kifejezett beleegyezése nélkül korlátozhassa.

83 Ezek a megállapítások a második kérdésben felvetett esetben is relevánsak.

84 Ebből következik, hogy a 93/104 irányelv 6. cikkében előírt maximális heti 48 órás munkaidőtől való eltérés érvényességéhez a munkavállalónak a beleegyezését nem csak egyénileg, hanem kifejezetten és szabad akaratából kell megadnia.

85 Ezek a feltételek azonban nem teljesülnek, ha az érdekelt fél munkaszerződése olyan kollektív szerződésre utal, amely lehetővé teszi a maximális heti munkaidő túllépését. Valójában egyáltalán nem biztos, hogy amikor az érintett munkavállaló egy ilyen szerződést aláír, ismeretekkel rendelkezik a 93/104 irányelv által biztosított jogok korlátozásáról.

86 Mindebből következően a második kérdésre azt a választ kell adni, hogy a 93/104 irányelv 18. cikke (1) bekezdése b) pontjának i) alpontja úgy értelmezendő, hogy az irányelv által meghatározott heti 48 órás munkaidő túllépésének érvényességéhez minden egyes munkavállaló kifejezett és szabad akaratából történő beleegyezése szükséges az említett irányelv 6. cikkének. E tekintetben nem elegendő, ha az érdekelt munkavállaló munkaszerződése utal az ilyen túllépést engedélyező kollektív szerződésre.

A harmadik kérdésről

87 Harmadik kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság arra keres választ, hogy a 93/104 irányelv nem megfelelő átültetése esetén az irányelv 6. cikkének 2. pontja értelmezhető-e úgy, hogy az közvetlen hatállyal bír.

88 Szövegezéséből és a szövegkörnyezetből is következik, hogy ennek a kérdésnek két olvasata van, amelyből az első a 93/104 irányelv 6. cikke 2. pontjának értelmezésére

vonatkozik abból a célból, hogy az alapügyben eljáró bíróság a nemzeti jog vonatkozó szabályainak a közösségi joggal való összeférhetőségéről nyilatkozhasson, míg a második kérdés arra keres választ, hogy az említett rendelkezésnek a valamely tagállam általi belső jogba való nem megfelelő átültetetése lehetővé teszi-e a magánszemélyeket számára, hogy arra a nemzeti hatóság előtt az alapügyhöz hasonló körülmények között hivatkozzon.

89 A két olvasatot érdemes tehát egymást követően megvizsgálni.

A 93/104 irányelv 6. cikke 2. pontjának hatályáról

90 Elsőként emlékeztetni kell arra, hogy a 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontja arra kötelezi a tagállamokat, hogy a munkavállalók biztonságának és egészségének védelmével összhangban hozzák meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy hétnapos időtartamokban — a túlórát is beleértve — az átlagos munkaidő ne haladja meg a 48 órát.

91 A Szerződés 118a. cikkéből, amely a 93/104 irányelv első, negyedik, hetedik és nyolcadik preambulumbekezdésének alapját képezi, valamint az 1989. december 9-i strasbourgi Európai Tanács által a munkavállalók alapvető szociális jogairól elfogadott közösségi chartának az irányelv negyedik preambulumbekezdésében idézett 8. bekezdéséből és 19. bekezdésének első albekezdéséből, illetve az irányelv 1. cikke (1) bekezdésének szövegezéséből következik, hogy annak tárgya olyan minimumkövetelmények előírása, amelynek célja a munkavállalók élet- és munkafeltételeinek a munkaidőre vonatkozó nemzeti jogszabályok közelítésével

való javítása. A munkaidőre vonatkozó közösségi szintű harmonizáció célja a munkavállalók biztonságának és egészségének hatékonyabb védelme oly módon, hogy számukra minimális — elsősorban napi és heti — pihenőidőt, valamint megfelelő szünetet biztosít (lásd a korábban idézett Jaeger-ítélet 45–47. pontját).

92 A 93/104 irányelv, különösen 6. cikkének 2. pontja is 48 órában maximálja az átlagos heti munkaidőt, amely olyan maximális határ, amelynél kifejezetten kihangsúlyozásra kerül, hogy magában foglalja a túlórákat.

93 Ebben az összefüggésben a Bíróság kimondta, hogy a munkavállalónak a munkaadó által meghatározott helyen való tényleges jelenlétével teljesített készenléti ügyelet („Bereitschaftsdienst") a 93/104 irányelv értelmében ténylegesen munkaidőnek számít, függetlenül attól a körülménytől, hogy a készenlét ideje alatt az érintett munkavállaló szakmai tevékenységet ténylegesen nem végez (lásd a korábban idézett Jaeger-ítélet 71., 75. és 103. pontját).

94 Így tehát ugyanez igaz a sürgősségi ellátás keretében a sürgősségi ápolók által végzett ügyeletre („Arbeitsbereitschaft") is, amelyben a sürgős beavatkozások között szükségszerűen vannak hosszabb-rövidebb pihenőidőszakok.

95 Az ügyelet időtartama következésképpen teljes egészében beszámítandó a maximális napi és heti munkaidő meghatározásába.

96 Mindezen felül a 93/104 irányelv rendszerében, amennyiben annak 15. cikke általánosan lehetővé teszi a munkavállalók biztonságának és egészségének védelmére vonatkozó kedvezőbb nemzeti szabályok alkalmazását vagy bevezetését, úgy tűnik, hogy a tagállamok vagy a szociális partnerek kizárólag az irányelv által kifejezetten előírt rendelkezések alól élhetnek eltérésekkel (lásd a korábban idézett Jaeger-ítélet 80. pontját).

97 Azonban a 93/104 irányelv 6. cikke csak az irányelv 17. cikkének (1) bekezdésében kerül említésre, jóllehet bizonyos, hogy ez utóbbi rendelkezés olyan tevékenységekre vonatkozik, amelyeknek az alapügy felpereseihez hasonló sürgősségi ápolókhoz semmi köze. Ugyanakkor az említett cikk (2) bekezdése 2.1. pontja c) pontjának iii) alpontja „olyan tevékenységek[re utal], ahol folyamatos szolgálatra [...] van szükség", és ezek között a „mentőszolgálatokat" is felsorolja, azonban ez a rendelkezés csak ugyanezen irányelv 3., 4., 5., 8. és 16. cikke alól enged eltérést.

98 A 93/104 irányelv 18. cikke (1) bekezdése b) pontjának i) alpontja viszont kimondja, hogy a tagállamoknak lehetőségük van arra, hogy a munkavállalók biztonság- és egészségvédelméről szóló általános elvek tiszteletben tartása mellett eltekintsenek az irányelv 6. cikkének alkalmazásától, feltéve, hogy eleget tesznek a cikk azonos bekezdésének b) pontjában felsorolt együttes feltételeknek. Megállapítható ugyanakkor, hogy a Németországi Szövetségi Köztársaság nem élt ezzel az eltérési lehetőséggel (lásd a korábban idézett Jaeger-ítélet 85. pontját).

99 A Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy a tagállamok egyoldalúan nem határozhatják meg úgy a 93/104 irányelv rendelkezéseinek hatályát, hogy a munkavállalók heti munkaidejének ezen irányelv 6. cikkének 2. pontjában előírt 48 órás maximumának alkalmazását különböző feltételektől vagy korlátozásoktól tegyék függővé (lásd ezzel kapcsolatban a korábban idézett Jaeger-ítélet 58. és 59. pontját). A szabályozás célját illetően valamennyi, ettől eltérő értelmezés téves,

mivel annak célja a munkavállalók biztonságának és egészségének a minimális pihenőidőre való tényleges jogosultság meghatározásával történő hatékony védelme (lásd a korábban idézett Jaeger-ítélet 70. és 92. pontját).

100 A fentiek alapján megállapítható, hogy a 93/104 irányelv 6. cikke 2. pontjának szövegezése, illetve az irányelv célja és felépítése alapján az átlagos heti munkaidőnek — amely a túlórát is magában foglalja — 48 órában történő maximálása olyan különös jelentőségű közösségi szociális jognak minősül, amely a munkavállalók védelmét és egészségét biztosítandó minimális előírásként valamennyi munkavállalót megillet (lásd ezzel kapcsolatban a C-173/99. sz. BECTU-ügyben 2001. június 26-án hozott ítéletet [EBHT 2001., I-4881. o.] 43. és 47. pontját), ennélfogva az említett irányelv rendelkezéseivel nem egyeztethető össze az alapügyben szereplőhöz hasonló, az ügyeletet („Arbeitsbereitschaft") is magában foglaló, heti 48 órát meghaladó munkaidőt engedélyező nemzeti szabályozás.

101 Ebből következően a harmadik kérdés első részére azt a választ kell adni, hogy a 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontja úgy értelmezendő, hogy az alapügyben fennálló körülmények között azzal ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely a Deutsches Rotes Kreuz-hoz hasonló szervezet belül sürgősségi orvosi ellátást nyújtó ápolók ügyeletének („Arbeitsbereitschaft") idejére vonatkozóan lehetővé teszi, hogy adott esetben kollektív szerződésben vagy azon alapuló vállalati megállapodásban az irányelv által meghatározott 48 órás maximális heti munkaidőt túllépjék.

A 93/104 irányelv 6. cikke 2. pontjának közvetlen hatályáról és annak az alapügyeket érintő következményeiről

102 Mivel az alapügy körülményeiből következően úgy tűnik, hogy a vonatkozó nemzeti szabályozás, nem felel meg a 93/104 irányelv maximális heti munkaidőre vonatkozó

előírásainak, meg kell vizsgálni, hogy az irányelv 6. cikkének 2. pontja közvetlen hatállyal bír-e.

103 Ezzel kapcsolatban a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából következik, hogy minden esetben, amikor valamely irányelv rendelkezései tartalmi szempontból feltétlenek és kellően pontosak, arra a magánszemélyek a tagállami bíróságok előtt az állammal szemben hivatkozhatnak, ha azt az állam az irányelvben meghatározott határidőn belül elmulasztotta átültetni a nemzeti jogba, vagy ha azt nem megfelelően ültette azt át (lásd különösen a C-6/90. és C-9/90. sz., Francovich és társai ügyben 1991. november 19-én hozott ítéletek [EBHT 1991., 5357. o.] 11. pontját és a C-62/00. sz., Marks & Spencer ügyben 2002. július 11-én hozott ítélet [EBHT 2002., 6325. o.] 25. pontját).

104 A 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontja tehát eleget tesz e feltételeknek, mivel az általa előírt szabály — a túlórával magában foglaló átlagos heti munkaidő nem haladhatja meg a 48 órát — a tagállamok terhére egyértelműen megfogalmazott és pontosan meghatározott eredménykötelezettséget ró, és alkalmazása semmilyen feltételtől nem függ.

105 Annak ellenére, hogy a 93/104 irányelv az irányelv végrehajtási módozatait, így különösen a 6. cikk alkalmazásával kapcsolatos referencia-időszak meghatározását illetően bizonyos mérlegelési jogkört hagy a tagállamok számára, illetve megengedi az irányelv említett cikkétől való eltérést, ezek a körülmények nem érintik a 2. pont egyértelmű és feltétlen jellegét. Egyrészt az irányelv 17. cikkének (4) bekezdéséből következik, hogy a referencia-időszak semmilyen esetben sem haladhatja meg a tizenkét hónapot, másrészt a tagállamoknak csak akkor van lehetőségük a 6. cikk alkalmazásától eltekinteni, ha az említett irányelv 18. cikke (1) bekezdése b) pontjának i) alpontjában foglalt valamennyi feltételt teljesítik. Így tehát megállapítható az a minimális védelem, amelyet minden esetben biztosítani kell (lásd ezzel kapcsolatban a korábban idézett Simap-ítélet 68. és 69. pontját).

106 Következésképpen a 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontja a közvetlen hatályhoz szükséges valamennyi feltételének eleget tesz.

107 Hátra van még azoknak a jogkövetkezményeknek a meghatározása, amelyek a nemzeti bíróságot az alapügyekhez hasonló esetben magánszemélyekkel szemben kötelezik.

108 Ezzel kapcsolatosan a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint valamely irányelv önmagában nem keletkeztet magánszemélyekre vonatkozó kötelezettséget, következésképpen arra nem is lehet magánszemélyekkel szemben hivatkozni (lásd különösen a 152/84. sz. Marshall-ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet [EBHT 1986., 723. o.] 48. pontját, a C-91/92. sz., Faccini Dori-ügyben 1994. július 14-én hozott ítélet [EBHT 1994., I-3325. o.] 20. pontját és a C-201/02. sz. Wells-ügyben 2004. július 7-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-723. o.] 56. pontját).

109 Mindebből következik, hogy valamely irányelv azon rendelkezésére, amely magánszemélyeket jogosít vagy rájuk kötelezettséget ró, magánszemélyek egymás közötti jogvitájában önmagában még akkor sem lehet hivatkozni, ha az máskülönben egyértelmű, pontos és feltétel nélküli.

110 A 14/83. sz., Von Colson és Kamann ügyben 1984. április 10-én hozott ítélet (EBHT 1984., 1891. o.) 26. pontjában megfogalmazottak óta az állandó ítélkezési gyakorlatból következik a tagállamoknak valamely irányelven alapuló azon kötelezettsége, hogy az irányelvben foglalt eredményt elérjék, valamint az EK-Szerződés 10. cikke értelmében e kötelezettség végrehajtásához szükséges

valamennyi általános vagy különös intézkedést hozzanak meg, ami a tagállamok valamennyi hatóságát kötelezi, ideértve hatáskörük szerint az igazságügyi hatóságokat is (lásd különösen a C-106/89. sz. Marleasing-ügyben 1990. november 13-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-4135. o.] 8. pontját; a korábban már hivatkozott Faccini Dori-ügyben hozott ítélet 26. pontját; a C-129/96. sz., Inter-Environmental Wallonie ügyben 1997. december 18-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-7411. o.] 40. pontját és a C-131/97. sz., Carbonari és társai ügyben 1999. február 25-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-1103. o.] 48. pontját).

111 Valójában leginkább a nemzeti bíróságok feladata a magánszemélyekre vonatkozó közösségi rendelkezések bírói védelmének és hatékony érvényesülésének biztosítása.

112 Ez még inkább így van, amikor a tagállami bírósághoz olyan belső szabályok alkalmazásával kapcsolatban fordulnak, amelyek a jelen esethez hasonlóan kifejezetten egy, a magánszemélyeket jogosító irányelv átültetésével kapcsolatosak. Az említett bíróság az EK-Szerződés 249. cikkének harmadik albekezdése értelmében köteles azt vélelmezni, hogy a tagállam, miután kihasználta az e rendelkezés által biztosított mérlegelési lehetőségeket, az adott irányelvből rá háruló kötelezettségeknek maradéktalanul igyekezett eleget tenni (lásd a C-334/92. sz. Wagner Miret-ügyben 1993. december 16-án hozott ítélet [EBHT 1993., 6911. o.] 20. pontját).

113 A belső jog, illetve kifejezetten valamely irányelv végrehajtásához elfogadott szabályozás rendelkezéseinek alkalmazásakor a tagállami bíróság köteles a nemzeti jogot úgy értelmezni, hogy az irányelv eredményének eléréséhez az EK-Szerződés 249. cikke harmadik albekezdésének megfelelően a lehető legteljesebb mértékig figyelembe veszi a szóban forgó irányelv szövegét és célját (lásd ezzel kapcsolatban különösen a már idézett Von Colson és Kamann ítélet 26. pontját; a Marleasing-ítélet 8. pontját és a Faccini Dori-ítélet 26. pontját; lásd ezenkívül a C-63/97. sz. BMW-ügyben 1999. február 23-án hozott ítélet [EBHT 1999., I-905. o.] 22. pontját; a C-240/98–C-244/98. sz., Océano Grupo Editorial és Salvat Editores ügyben 2000. június 27-én hozott ítéletek [EBHT 2000., 4941. o.] 30. pontját

és a C-408/01. sz., Adidas-Salomon és Adidas Benelux ügyben 2003. október 23-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-12537. o.] 21. pontját).

114 A nemzeti jog megfelelő értelmezésének követelménye a Szerződés rendszeréből következik, amennyiben lehetővé teszi a tagállami bíróságnak, hogy az előtte folyó ügyben hozott határozata során hatáskörének megfelelően biztosítsa a közösségi jog hatékony érvényesülését (lásd ezzel kapcsolatban a C-160/01. sz. Mau-ügyben 2003. május 15-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-4791. o.] 34. pontját).

115 Ha a nemzeti jognak megfelelő értelmezés közösségi jogban előírt elve leginkább a szóban forgó irányelv átültetésére hozott belső rendelkezéseket érinti, az elv nem korlátozódik a rendelkezések magyarázatára, hanem a tagállami bíróság a nemzeti jogrendszer egészét köteles figyelembe venni annak eldöntéséhez, hogy az nem vezet-e az irányelvben meghatározottal ellentétes célokhoz (lásd ezzel kapcsolatban a korábban idézett Carbonari és társai ügyben hozott ítélet 49. és 50. pontját).

116 Ezzel kapcsolatban ha a nemzeti jog az általa elfogadott értelmezési módszerekkel bizonyos esetekben lehetővé teszi a belső jogrend valamely rendelkezésének oly módon való értelmezését, hogy ezzel elkerülje a nemzeti jog egy másik rendelkezésével való összeütközését, illetve ez utóbbi rendelkezés hatályát csökkentve azt csak olyan mértékben alkalmazza, hogy az első normával összeférhető legyen, a bíróság az irányelv céljának eléréséhez is köteles ugyanazt a módszert alkalmazni.

117 Jelen esetben ez az alapügyben szereplő jogvitában, a 93/104 irányelv alkalmazásával és az irányelv nemzeti jogba való átültetése határidejének lejártát követő tényekkel kapcsolatban eljáró bíróság kötelessége, mivel a nemzeti jognak kifejezetten ezen

irányelv átültetésére vonatkozó rendelkezéseit alkalmazza úgy, hogy azok az értelmezés során az irányelv céljainak a lehető legteljesebb mértékig megfeleljenek (lásd ezzel kapcsolatban a C-456/98. sz. Centrosteel-ügyben 2000. július 13-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-6007. o.] 16. és 17. pontja).

118 Jelen esetben a szöveghű értelmezés elvének feltétele, hogy az alapügyben eljáró bíróság hatáskörében tegyen meg mindent, hogy figyelembe véve a nemzeti jogrend valamennyi szabályát, a 93/104 irányelv teljes mértékben érvényesülhessen, megakadályozva az irányelv 6. cikkének 2. pontjában meghatározott maximális heti munkaidő túllépését (lásd ezzel kapcsolatban a korábban idézett Marleasing-ítélet 7. és 13. pontját).

119 Következésképpen megállapítható, hogy kizárólag magánszemélyek közötti jogvita esetén valamely irányelv által meghatározott kötelezettségek nemzeti jogba való átültetésére hozott rendelkezések alkalmazása során a tagállami bíróság a nemzeti jogrend valamennyi szabályát köteles figyelembe venni, és azt — amennyire csak lehetséges — az irányelv szövegének és céljának megfelelően értelmezni oly módon, hogy azzal összhangban álló eredményre jusson. Az alapügyekben az eljáró bíróság hatáskörén belül tehát köteles mindent megtenni, hogy megakadályozza a 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontjában előírt, heti 48 órában meghatározott maximális munkaidő meghosszabbítását.

120 Tekintettel a fentiekre, a harmadik kérdésre a következő válasz adható:

— a 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontja úgy értelmezendő, hogy az alapügy körülményei között ellentétes a rendelkezéssel az a tagállami szabályozás, amely

a Deutsches Rotes Kreuz keretein belül sürgősségi orvosi ellátást végző ápolók ügyeletének („Arbeitsbereitschaft") vonatkozásában lehetővé teszi, hogy a jelen ügyben szereplő kollektív szerződésben vagy azon alapuló vállalati megállapodásban az említett rendelkezés által meghatározott 48 órás maximális heti munkaidőt túllépjék;

— az említett rendelkezés a közvetlen hatályhoz szükséges valamennyi feltételnek eleget tesz;

— kizárólag magánszemélyek közötti jogvita esetén valamely irányelv által meghatározott kötelezettségek nemzeti jogba való átültetéséhez hozott rendelkezések alkalmazása során a tagállami bíróság a nemzeti jogrend valamennyi szabályát köteles figyelembe venni, és azt minden lehetséges módon köteles úgy értelmezni, hogy az irányelv célját figyelembe véve azzal összhangban álló eredményre jusson. Az alapügyekben az eljáró bíróság hatáskörén belül tehát köteles mindent megtenni, hogy megakadályozza a 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontjában előírt maximum heti 48 órás munkaidő meghosszabbítását.

A költségekről

121 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a nemzeti bíróság előtt függőben levő eljárás egy szakaszát képezi, ez utóbbi bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság a következőképpen határoz:

1) a) **A munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló, 1989. június 12-i 89/391/EGK tanácsi irányelv 2. cikke, valamint a munkaidő-szervezés egyes szempontjairól szóló, 1993. november 23-i 93/104/EK tanácsi irányelv 1. cikkének (3) bekezdése úgy értelmezendő, hogy a sürgősségi orvosi ellátás keretében nyújtott ?- az alapügybelihez hasonló - sürgősségi ellátást végző ápolók tevékenysége az említett irányelvek hatálya alá tartozik.**

b) **A „közúti szállítás" 93/104 irányelv 1. cikkének (3) bekezdése szerinti fogalma úgy értelmezendő, hogy az még akkor sem vonatkozik a sürgősségi orvosi szolgálat tevékenységére, ha e tevékenység legalább részben egy jármű használatából és a beteg kórházba juttatásából áll.**

2) **A 93/104 irányelv 18. cikke (1) bekezdése b) pontja i) alpontjának első franciabekezdése úgy értelmezendő, hogy az irányelv által meghatározott heti 48 órás munkaidő túllépésének érvényességéhez minden egyes munkavállaló kifejezett és szabad akaratából történő beleegyezése szükséges. E tekintetben nem elegendő, ha az érdekelt munkavállaló munkaszerződése utal az ilyen túllépést engedélyező kollektív szerződésre.**

3) — **A 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontja úgy értelmezendő, hogy az alapügyben fennállóhoz hasonló körülmények között azzal ellentétes az**

olyan tagállami szabályozás, amely a Deutsches Rotes Kreuz-hoz hasonló szervezeten belül sürgősségi orvosi ellátást végző ápolók ügyeletének („Arbeitsbereitschaft") idejére vonatkozóan lehetővé teszi, hogy a adott esetben kollektív szerződésben vagy azon alapuló vállalati megállapodásban az említett rendelkezés által meghatározott 48 órás maximális heti munkaidőt túllépjék;

— **Az említett rendelkezés a közvetlen hatályhoz szükséges valamennyi feltételnek eleget tesz;**

— **Kizárólag magánszemélyek közötti jogvita esetén valamely irányelv által meghatározott kötelezettségek nemzeti jogba való átültetéséhez hozott rendelkezések alkalmazása során a tagállami bíróság a nemzeti jogrend valamennyi szabályát köteles figyelembe venni, és azt — amennyire csak lehetséges — az irányelv szövegének és céljának megfelelően értelmezni oly módon, hogy az irányelv céljával összhangban álló eredményre jusson. Az alapügyekben az eljáró bíróság hatáskörének keretei között tehát köteles mindent megtenni, hogy megakadályozza a 93/104 irányelv 6. cikkének 2. pontjában előírt, heti 48 órában meghatározott maximális munkaidő meghosszabbítását.**

Aláírások